

LIGE MULIGHEDER FOR UDDANNELSE – MED ELLER UDEN HANDICAP

UDDANNELSESPOLITISK UDSPIL 2023

Det Centrale Handicapråd

**DET CENTRALE HANDICAPRÅDS
UDDANNELSESPOLITISK UDSPIL 2023**

Udgivet af Det Centrale Handicapråd
2023

ISBN: 978-87-90985-02-8

TEKST, REDAKTION OG GRAFISK DESIGN

Det Centrale Handicapråds sekretariat

Citater kan være tilpasset af hensyn til læsbarhed.

Tak til alle, som medvirker med citat i publikationen.

INDHOLD

Forord	4
Uddannelse for mennesker med handicap styrker både individ og samfundsøkonomi.....	7

GRUNDSKOLE - OG OVERGANGEN TIL UDDANNELSE ELLER JOB

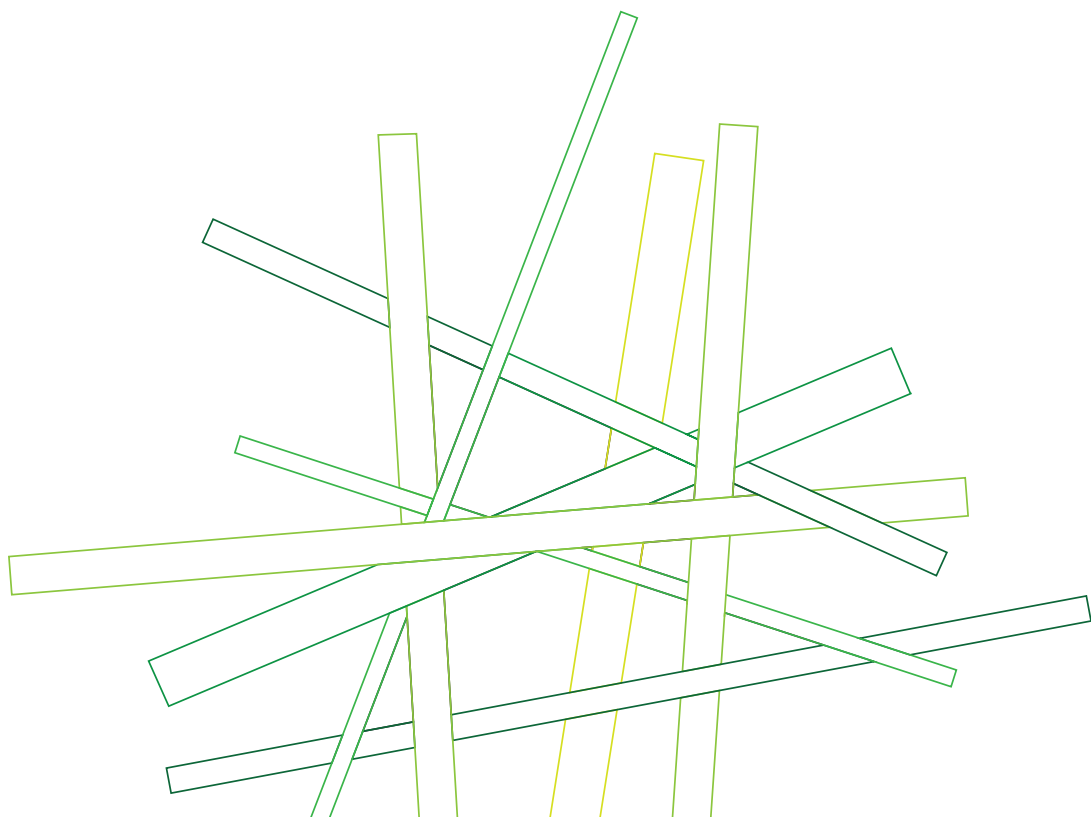
1. Styrk indsatsen for, at alle tager folkeskolens obligatoriske afgangsprøver	8
2. Styrk praksisfagligheden og inddragelsen af erhvervslivet i grundskolen	10
3. Styrk muligheden for job som trædesten i overgange til senere uddannelsesvalg	14

DEN FORBEREDENDE GRUNDUDDANNELSE (FGU)

4. Styrk den forberedende grunduddannelse (FGU)	16
---	----

UNGDOMSUDDANNELSER

5. Styrk indsats og viden hos vejledere på uddannelsesinstitutioner og KUI	20
6. Styrk muligheden for helhedsorienteret studieplan på ungdomsuddannelser	22
7. Styrk fleksibiliteten på ungdomsuddannelserne	24
8. Styrk den økonomiske tryghed på uddannelserne	25
9. Styrk udbuddet af relevante uddannelsestilbud	26
10. Styrk overgangen fra særligt tilrettelagt ungdomsuddannelse (STU)	27
11. Styrk muligheden for at tage HF-enkeltfag	28

FORORD

Lige muligheder for uddannelse - med eller uden handicap

Ved at underskrive FN's Handicapkonvention har vi i Danmark forpligtet os til at sikre, at mennesker med handicap har samme muligheder for uddannelse som mennesker uden.

Ser vi på tallene for hvor mange personer med og uden handicap, der får en erhvervskompetencegivende uddannelse, er det tydeligt, at vi ikke er i mål med at sikre lige muligheder.

Ifølge de seneste tal fra Institut for Menneskerettigheders Handicapbarometer havde 70 procent af danskere med handicap i alderen 30-40 år gennemført en erhvervskompetencegivende uddannelse i 2020. Det tilsvarende tal for personer uden handicap var 88 procent. Uddannelsesgabets mellem de to grupper er altså på hele 18 procentpoint.

Dertil kommer, at gabet er vokset siden 2012, hvor det kun var på 10 procentpoint. Det er altså gået den helt forkerte vej med at sikre lige muligheder for uddannelse til personer med handicap.

Indsatsen for at sikre lige uddannelse er blandt andet vigtig, fordi vi ved, at sandsynligheden for at komme i beskæftigelse øges, hvis man har en erhvervskompetencegivende uddannelse. Det gælder i særlig grad for personer med handicap, viser undersøgelser.

Derfor kommer vi i Det Centrale Handicapråd nu med dette udspil, der adresserer en lang række af de barrierer, der i dag findes for, at mennesker med handicap får gennemført en uddannelse. Og på den baggrund kommer vi med en række konkrete anbefalinger til, hvordan disse barrierer kan nedbrydes.

Vi har i udspillet et særligt fokus på det ordinære uddannelsessystem og overgangen fra grundskolen til uddannelse eller beskæftigelse – og på de særlige barrierer, der i den forbindelse er for unge med handicap på FGU og ungdomsuddannelserne. Rådet er tidligere kommet med en række anbefalinger til, hvordan barrierer kan nedbrydes på de videregående uddannelser.

I arbejdet med anbefalingerne i dette udspil er det blevet klart, at det er nødvendigt med politisk handling for at få nedbrudt barriererne. Der er brug for både eftersyn og ændringer af den eksisterende lovgivning.

Vores udspil henvender sig derfor især til Folketingets partier og regeringen, som vi håber vil tage anbefalingerne med i det kommende reformarbejde, der blandt andet er varslet for at adressere udfordringen med, at for mange unge ikke har job og uddannelse.

Hele 40 procent af de unge uden job og uddannelse har et handicap. Det er derfor essentielt at have et skarpt fokus på netop handicap i de kommende reformer. Det er ikke blevet mindre vigtigt i lyset af, at Reformkommissionens anbefalinger på området, ikke i tilstrækkelig grad adresserer de unge med handicaps udfordringer og barrierer i forhold til uddannelsessystemet.

I rådet håber vi desuden, at relevante kommunale aktører, uddannelsesinstitutioner og andre interessenter vil læse med og lade sig inspirere af anbefalingerne.

Endelig vil vi i det Det Centrale Handicap gerne rette en særlig tak til Sammenslutningen for Unge med Handicap (SUMH), der har været en uvurderlig sparringspartner i arbejdet med dette udspil.

På vegne af rådet ønsker jeg en god læselyst!

Mogens Lindhard

Formand for Det Centrale Handicapråd

Om Det Centrale Handicapråd

Det Centrale Handicapråd (DCH) rådgiver regeringen og Folketinget om handicapspørgsmål. Vi arbejder for et samfund, hvor mennesker med handicap har samme muligheder som alle andre.

Rådets opgaver består blandt andet i at rådgive politikere, myndigheder og andre aktører i, hvordan de kan forbedre forholdene for mennesker med handicap, og stille forslag om konkrete politiske tiltag. Rådet har også til opgave at drøfte og vurdere samfundsudviklingen i lyset af FN's Handicapkonvention.

DCH består af en formand og 16 medlemmer, der udpeges af social- og ældreministeren. Ministeren udpeger fem medlemmer fra Danske Handicaporganisationer samt et medlem fra henholdsvis Kommunernes Landsforening, Danske Regioner, Statens Byggeforskningsinstitut (BUILD), BL - Danmarks Almene Boliger, Fagbevægelsens Hovedorganisation (FH), Dansk Arbejdsgiverforening (DA), DI Transport, IT-Universitetet, Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse (DPU). Ministeren udpeger derudover to medlemmer, der tjener i deres personlige kapacitet.

Derudover deltager en observatør fra Institut for Menneskerettigheder fast i rådets møder for at sikre koordinationen af overvågningsopgaven i forhold til FN's handicapkonvention samt en observatør fra Social-, Bolig- og Ældreministeriet.

Læs mere om Det Centrale Handicapråd på www.dch.dk/om-raadet

UDDANNELSE FOR MENNESKER MED HANDICAP STYRKER BÅDE INDIVID OG SAMFUNDSØKONOMI

VIVE's levevilkårsundersøgelse viser, at der fortsat er en markant forskel på uddannelsesniveaet blandt mennesker med og uden handicap. Mens 9 procent af mennesker uden handicap har grundskolen som deres højeste fuldførte uddannelse, er tallet for mennesker med handicap oppe på hele 20 procent. Over perioden 2011-2019 er der desuden et fald i andelen af 30-40-årige med handicap, der har gennemført en kompetencegivende uddannelse.¹

I forlængelse heraf anslår Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, at hver fjerde ung med diagnose eller handicap står uden for uddannelsessystemet. Ifølge deres rapport fra 2021 var knap 90 procent af alle 18-årige således i gang med en uddannelse, mens det kun gjaldt for godt 76 procent med diagnose eller handicap.²

Resultatet bliver alt for ofte, at unge med handicap ikke får en uddannelse og kommer på offentlig understøttelse i form af uddannelseshjælp. Og det er hverken hensigtsmæssigt for den unge selv eller for virksomhederne, samfundet og samfundsøkonomien.

På Det Centrale Handicapråds initiativ udarbejdede COWI i 2021 en rapport med beregninger på de samfundsøkonomiske gevinster ved at løfte uddannelsesniveaet et enkelt trin for unge med et selvrapporteret psykisk eller kognitivt handicap. Helt præcist er der tale om cirka 12,7 milliarder kroner ved at løfte 10 procent af gruppen et niveau op, hvis man regner over et arbejdsliv på minimum 35 år.³

For at bidrage til, at flere unge med handicap får en uddannelse og bliver klar til arbejdsmarkedet til gavn for både personen selv, virksomhederne og samfundet, giver Det Centrale Handicap her sine i alt 11 anbefalinger inden for følgende tre hovedområder: grundskole - og overgangen til uddannelse og job, den forberedende grunduddannelse (FGU) samt ungdomsuddannelser.

FAKTA

- 46.840 unge i alderen 15-24 år (med grundskolen som højeste uddannelsesniveau) var uden job og uddannelse i slutningen af 2018. 40 procent af den gruppe havde et eller flere handicap.
- Unge med handicap har fire gange så stor risiko for at være uden job og uddannelse som unge uden handicap.
- En ud af tre af de unge med handicap er på kontanthjælp og står ikke til rådighed for arbejdsmarkedet. Cirka en tredjedel af gruppen er på andre offentlige ydelser, mens kun få umiddelbart står til rådighed for arbejdsmarkedet. Den sidste tredjedel modtager ikke offentlige ydelser og vil ofte være forsørget af deres familie.
- Det er kun omkring hver anden af de unge med handicap, der forsøger at starte på en gymnasial- eller erhvervsuddannelse.

Kilde: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, "Unge med handicap står oftere uden job og uddannelse" 2022

GRUNDSKOLE

– OG OVERGANGEN TIL UDDANNELSE ELLER JOB

Grundskolen er fundamentet til al videre uddannelse og senere beskæftigelse – og dermed også gode levevilkår.

Derfor er det bekymrende, at unge med handicap ofte ikke får et grundskolebevis. Hele tre ud af fire elever i specialtilbud, hvoraf en del har et eller flere handicap, aflægger ikke alle de obligatoriske prøver ved grundskolens afslutning, og to tredjedele klarer sig så dårligt bogligt, at de ikke opnår 02 i dansk og matematik til den afsluttende eksamen.⁴ Samtidig er uindfrieede støttebehov steget til at omfatte hele 7,5 procent af danske elever.⁵

Det Centrale Handicapråd kommer her med tre overordnede anbefalinger til, hvordan grundskolen og overgangen til uddannelse og beskæftigelse kan styrkes til fordel for børn og unge med handicap.

1. STYRK INDSATSEN FOR, AT ALLE TAGER FOLKESKOLENS OBLIGATORISKE AFGANGSPRØVER

En bestået afgangseksamen fra grundskolen er som udgangspunkt adgangsbilletten til alle ungdomsuddannelser, både på erhvervsskoler og gymnasier. Et manglende bevis lukker dermed også dørene til en lang række muligheder inden for uddannelse og arbejde. Vil man sikre sig gode fremtidsmuligheder efter grundskolen, er det derfor essentielt at få et grundskolebevis.

For at bestå folkeskolens afgangseksamen og få et bevis skal man opnå et gennemsnit på 02 eller derover ved de obligatoriske prøver. Elever, der bliver fritaget for en obligatorisk prøve, kan således ikke bestå eksamen.⁶

Hvad er problemet?

Alt for ofte får unge med handicap ikke taget de obligatoriske prøver i forbindelse med afgangseksamen. En rapport fra VIVE viser, at omkring 77 procent af eleverne i specialtilbud, hvoraf en stor del har et eller flere handicap, ikke havde aflagt alle obligatoriske prøver ved afslutningen af 9. klasse i 2019. Til sammenligning havde omkring fire procent af eleverne i almene folkeskoler og privatter eller friskoler, og cirka fem procent af eleverne på efterskoler, ikke aflagt alle obligatoriske afgangsprøver samme år.⁷

Ifølge VIVE's rapport skyldes problemet, at der på grund af behovet for større støtte ikke er nok tid til at forberede eleverne til alle prøverne. Derudover ønsker lærerne at beskytte eleverne mod nederlag, pres og angst, hvilket fører til, at eleverne bliver fritaget for de obligatoriske prøver.

Paradoksalt nok får elever med særlige behov, som ofte omfatter unge med handicap, dog ikke den støtte, de har brug for. Og det er et stigende problem. Antallet af elever med uindfrieede støttebehov er nemlig steget fra 6 procent i 2015 til 7,5 procent i 2021. Problemet bliver understreget af, at hver fjerde lærer vurderer, at den støtte, som eleverne får, ikke er tilstrækkelig.⁸

En pointe er derfor også, at det er svært for eleverne at tage de obligatoriske prøver, hvis de har manglet fagligt input og støtte gennem hele skolegangen.

Udover at elever med handicap oftere bliver fritaget for folkeskolens afgangsprøve end øvrige elever har de desuden højere fravær og får lavere karakterer. For eksempel opnåede to tredjedele af eleverne, der forlod specialskolen i perioden 2017 til 2019, ikke et 02-tal i dansk og matematik.

Dette inkluderer både elever, som tog prøven, og dem, som blev fritaget eller af anden grund udeblev fra eksamen.⁹

Gennem de seneste år er adgangskravene til ungdomsuddannelser ændret for både erhvervsuddannelser og gymnasiale uddannelser, herunder gennem skærpede karakterkrav og beståelseskrav for de obligatoriske prøver. Denne udvikling sætter unge fra specialklasser, og dermed unge med handicap, i større risiko for ikke at kunne optages på ungdomsuddannelser.¹⁰

Hvad er løsningen?

Da et stort problem i grundskolen er, at alt for få unge med handicap tager de obligatoriske afsluttende prøver og får et kompetencegivende bevis, er vores vigtigste anbefaling at styrke indsatsen for, at prøverne bliver taget og bestået.

HERUNDER ANBEFALER DET CENTRALE HANDICAPRÅD AT STYRKE INDSATSEN GENNEM:

- **Fokus på afgangsprøver som mål:** De afsluttende eksamensprøver skal altid være et mål med undervisningen, som desuden skal have en kvalitet, der gør det muligt for unge med handicap at tilegne sig den viden og de kompetencer, man skal bruge til at bestå prøverne.
- **Tilgængelig viden om handicap og støttemuligheder:** Den specialiserede viden om handicap og støttemuligheder skal være tilgængelig for lærere, uddannelsesvejledere og evt. VISO eller andre relevante aktører.
- **Tidlig indsats og målrettet plan for elever med handicap:** Der bør så tidligt som muligt – gerne allerede i indskoling – udarbejdes en konkret plan for, hvordan eleven med handicap bliver i stand til at gå op til og bestå afgangsprøverne.
- **Alternative prøveformer:** Med henblik på at opnå et gyldigt grundskolebevis skal det i højere grad være muligt at anvende alternative prøveformer, hvor eleven med handicap får afprøvet de formelle kompetencer. I den forbindelse er det vigtigt, at det faglige niveau ikke bliver forringet.
- **Alternativ til grundskolebevis:** For nogle elever med handicap vil det ikke være realistisk at tage afgangsprøver, for eksempel på grund af svære kognitive handicap. I de tilfælde er det dog stadig vigtigt, at eleven bliver afprøvet på anden vis og får en beskrivelse af sine kompetencer, for eksempel sociale evner, eventuelt i form af et kompetencebevis.
- **Politisk målsætning:** Folketinget bør udarbejde en politisk målsætning om, at flere med handicap skal have et bevis, når de går ud af grundskolen – enten i form af folkeskolens afgangseksamen eller alternativt et kompetencebevis.
- **Øget brug af mulighed for forlængelse:** En del elever med handicap vil som nævnt have haft højt fravær op igennem grundskolen og vil derfor have brug for mere tid, hvis de skal have mulighed for at indhente det faglige niveau og bestå de afsluttende prøver. Derfor skal muligheden for at give elever forlængelse af grundskolen, hvis de ikke er klar til afgangsprøven efter 9. klasse, i højere grad benyttes.

2. STYRK PRAKSISFAGLIGHEDEN OG INDDRAGELSEN AF ERHVERVSLIVET I GRUNDSKOLEN

Ifølge Folkeskoleloven har alle unge både i 8. og 9. klasse ret til at komme i erhvervspraktik i mindst en uge – det gælder også unge med handicap og særlige behov – men ud over de få ugers erhvervspraktik har man ikke lovmæssigt krav på mere praktik. Praktikken er heller ikke obligatorisk, og ifølge Reformkommissionens ”Nye Reformveje 2” kommer fire ud af ti aldrig i praktik, hvilket afspejler, at det i høj grad er op til eleverne selv at arrangere praktikken. I den forbindelse gør kommissionen opmærksom på, at det kan skabe udfordringer for blandt andre elever med handicap og særlige behov.¹¹

I ”Nye Reformveje 2” anbefaler kommissionen at indføre mulighed for en 3+2-ordning, hvor eleverne tre dage om ugen er i skole og to dage om ugen er i praktik på en erhvervsskole, et skolepraktikværksted eller hos en virksomhed. Tiltaget skal være muligt allerede fra 7. klasse for elever, som kan have brug for et mere praksisnært tilbud. Reformkommissionen nævner dog ikke elever med handicap specifikt, selvom en del i denne gruppe ville kunne profitere af tiltaget.

Hvad er problemet?

En del unge med handicap oplever udfordringer med en stærkt boglig tilgang, og et grundlæggende problem er derfor, at der generelt er meget fokus på boglighed og for lidt fokus på praktik i grundskolen. Det resulterer både i dårlige personlige erfaringer og faglige præstationer. For eksempel opnåede to tredjedele af eleverne, der forlod specialskolen i perioden 2017 til 2019, ikke et 02-tal i dansk og matematik. Dette inkluderer både elever, som tog prøven, og dem, som blev fritaget eller af anden grund udeblev fra eksamen.¹²

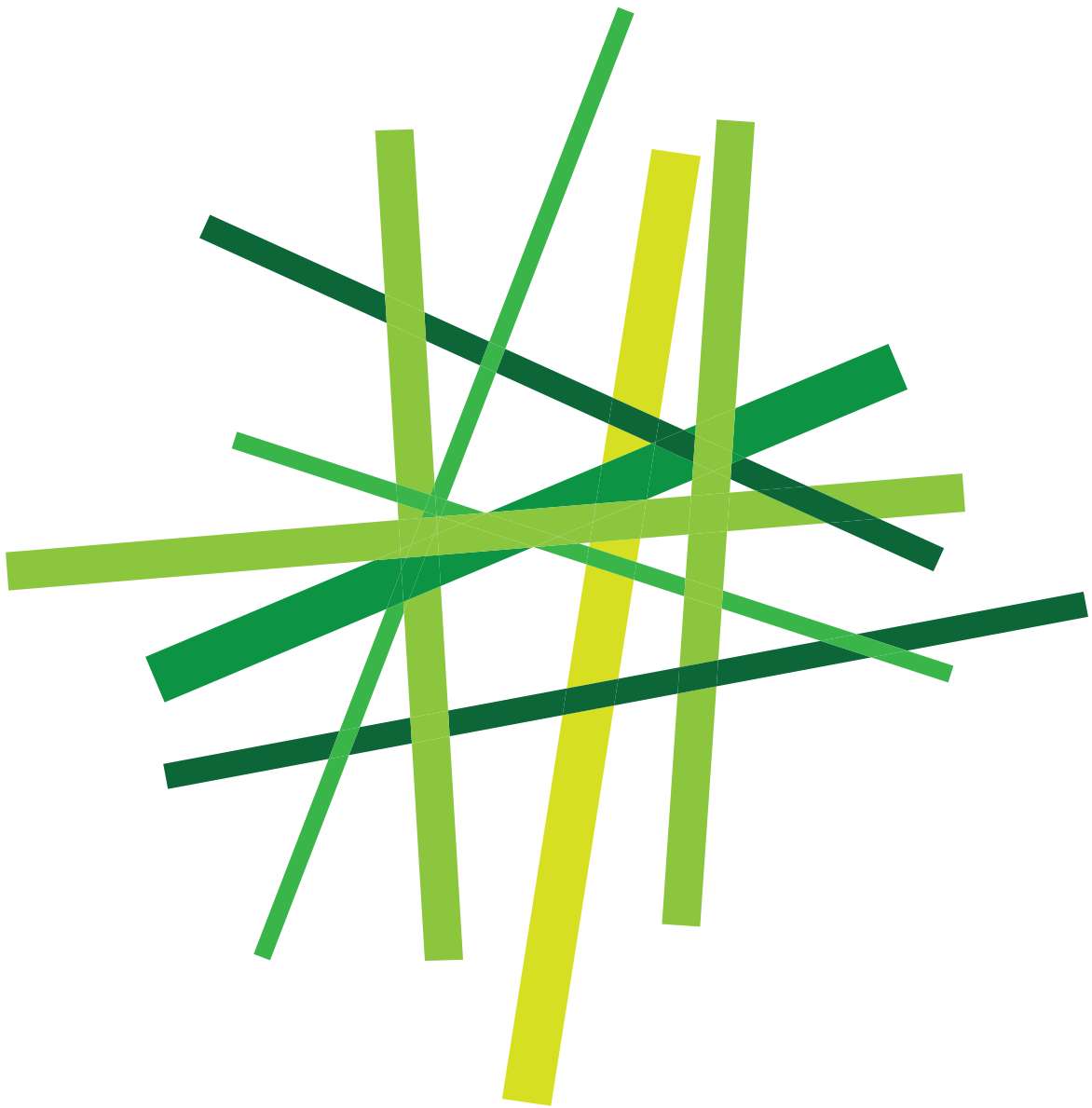
Derudover skaber kombinationen af den stærkt boglige tilgang og sparsomme praktik en distance-ring til uddannelse og kan undergrave motivatinen for på sigt at blive en aktiv del af arbejdsmarkedet. Det er især problematisk, fordi en del unge med handicap i forvejen har mindre berøring med arbejdsmarkedet igennem eksempelvis fritidsjob. Uden kendskab til arbejdsmarkedet og viden om, hvordan man bringer sine evner i spil i en arbejdsmæssig kontekst, kan det virke meget fjernt at skulle være en del af en arbejdsplads.

Det er også et problem, at ikke alle unge med handicap i dag har lige muligheder for at komme i praktik, fordi det kun er nogle kommuner, der tilbyder praktikforløb ud over de to ugers samlede erhvervspraktik i 8. og 9. klasse. Uligheden bliver forstærket af, at det er den unge selv, der har ansvaret for at finde en praktikplads, hvilket især er en udfordring for mindre ressourcestærke unge med handicap.

I forbindelse med praktikforløb er det også problematisk, at ikke alle relevante aktører, for eksempel kontaktpersoner på praktikpladsen, altid har den nødvendige viden om den unges handicap, særlige behov og støttemuligheder.

Hvad er løsningen?

På grund af grundskolens vægtning af boglighed over praktik – og de negative både personlige og faglige konsekvenser, det har for mange unge med handicap – er vores overordnede anbefaling at arbejde for at styrke praksisfagligheden og inddrage både offentlige arbejdspladser og det private erhvervsliv, herunder også beskyttede værksteder, i grundskolen. Det skal medvirke til at styrke den unges bevidsthed om egne kompetencer og skabe klarhed omkring uddannelsesvalg efter grundskolen for på den måde at komme tættere på beskæftigelse.

HERUNDER ANBEFALER DET CENTRALE HANDICAPRÅD AT STYRKE INDSATSEN GENNEM:

- **Mulighed for vekselordning mellem skole og praktik:** Det skal være muligt at inddrage erhvervslivet og beskyttede værkstedstilbud aktivt i grundskolen, så de unge med handicap, der vil profitere af mere praktik, har mulighed for at indgå i en vekselordning mellem skole og praktik, for eksempel i form af en 3+2-ordning jævnfør Reformkommissionens anbefaling. Det er dog vigtigt at understrege, at praktikken aldrig må stå i vejen for, at den unge aflægger afgangsprøverne.
- **Mere praksisrettet undervisning:** Undervisningen i grundskolen, og særligt i klassisk boglige fag som dansk og matematik, skal have en mere anvendelsesorienteret tilgang.
- **Tilgængelig viden om handicap og støttetilbud:** I forbindelse med praktik bør specialviden om støttetilbud og handicap være tilgængelig for både lærere og vejledere på skolen samt kontaktpersoner hos praktikstedet, eventuelt via VISO.
- **Lige muligheder og kommunalt ansvar:** Unge med handicap skal have lige muligheder for at få tilrettelagt en vekselordning mellem skole og praktik, uanset hvor i landet de bor. Den enkelte kommune skal være ansvarlig for at hjælpe med at finde en praktikplads eller et beskyttet værkstedstilbud.
- **Systematisk videndeling:** Flere kommuner har allerede gjort sig mange erfaringer med et aktivt samarbejde mellem folkeskolen og erhvervslivet. Disse erfaringer skal indsamles, systematiseres og deles.

EUD 8/9: EN SOLSTRÅLEHISTORIE FRA VESTHIMMERLAND!

"I Vesthimmerland Kommune deltager vi i rammeforsøget med udskolingslinjer kaldet EUD 8/9. Hos os er forsøget et samarbejde mellem Hornum Skole og Erhvervsskolerne i Aars.

Forsøget går ud på at give elever, der har en særlig interesse for praktisk betonede erhverv – og som har haft svært ved at følge undervisningen i folkeskolen, et alternativ til det almene skoletilbud. På EUD 8/9 er der kort sagt skruet ned for det boglige og op for det praktiske.

Ud af de i alt 24 elever, vi har i EUD 8/9, har godt en tredjedel en form for diagnose som fx ADHD eller angst. Jeg vurderer klart, at forsøget også har en særlig relevans i forhold til disse elever.

Mange af dem har haft svært ved at følge undervisningen, indgå i fællesskaber og i det hele taget at trives i en almindelig klasse. Det har resulteret i tårnhøje fraværsprocenter – op mod 60 procent; og udsigt til ikke at få de afgangseksamener, der er billetten videre til fx erhvervsuddannelserne.

Den øgede fokus på det praksisnære på EUD 8/9 – suppleret med blandt andet lærernes, pædagogernes og andre fagpersoners helt særlige tilgang, har vist sig at være særligt god for denne her type elever. De bliver ligesom bekræftet i, at der er noget, de kan – og det giver dem en retning i livet og noget identitet, der ruste dem til den videre vej i uddannelse eller beskæftigelse.

Det afspejler sig i tallene. Fx har vi en gennemsnitlig fraværsprocent, der ligger under 5 procent. Og ud af de tolv 9. klasses elever, der tog afgang i sommer, havde alle elever et snit på mindst 02. Dermed var deres adgangsbillet til videre uddannelse sikret.

Vi synes selv, at tallene taler deres tydeligere sprog – og at vi her har fat i en vaskeægte solstrålehistorie. Det mærker vi også ved, at vi får en del henvendelser fra andre kommuner, der gerne vil høre om vores erfaring med henblik på at komme i gang med noget lignende."

Lene Juel Petersen, Proceskonsulent, Vesthimmerlands Kommune

3. STYRK MULIGHEDEN FOR JOB SOM TRÆDESTEN I OVERGANGE TIL SENERE UDDANNELSESVALG

Efter grundskolen er det som udgangspunkt altid målet at få den unge videre i uddannelse, hvad enten det er en gymnasial ungdomsuddannelse, erhvervsuddannelse eller FGU.

Der er dog igangsat forsøgsordning, hvor flere jobcentre har kunnet vælge at jobrette indsatsen i stedet for at have et uddannelsesrettet fokus. Forsøgsordningen indebærer, at jobcenteret skal tilbyde den unge en jobrettet indsats, hvis man her vurderer, at den unge kan have gavn af at deltage i forsøget, og den unge selv ønsker det. Ordningen løber indtil udgangen af 2023, og fra 2024 bliver ordningen permanent.¹³

Hvad er problemet?

Selvom uddannelse altid bør være det endelige mål for unge med handicap, fordi uddannelse skaber det bedste fundament for et godt arbejdsliv og giver øgede kompetencer til gavn for både den enkelte person og samfundet, er det et problem, at vejen derhen ikke kan gå gennem et job.

For flere unge med handicap er udsigten til at få en uddannelse nemlig svær, og processen hen mod at blive parat til uddannelse efter grundskolen kan være lang og kompliceret, og nogle bliver aldrig klar.

Flere bliver senere modne og har derfor sværere ved at træffe beslutninger om uddannelse så tidligt i livet. Andre dropper måske ud af en uddannelse tidligt i skoleåret og skal være på kontanthjælp, mens de venter på uddannelsesstart næste år. Her er det et problem, at et job ikke oftere anvendes som et motiverende skridt på vejen hen mod senere uddannelse.

Selvom kommunerne nu har fået mulighed for at vælge en jobrettet frem for en uddannelsesrettet indsats, er vi ikke i mål, før vi sikrer os, at alle unge med handicap bliver tilbudt muligheden i de tilfælde, hvor det er relevant.

Hvad er løsningen?

Med henblik på at få flere unge med handicap i uddannelse efter grundskolen kan det i de tilfælde, hvor uddannelse hverken er hensigtsmæssig eller realistisk, være en fordel at styrke muligheden for at bruge job som trædesten til senere uddannelsesvalg.

DET CENTRALE HANDICAPRÅD ANBEFALER HERUNDER:

- **Systematisk individuel vurdering:** Kommunerne skal indføre en systematisk individuel vurdering af, om unge med handicap, der ikke er klar til uddannelse direkte efter grundskolen, kan have brug for en jobrettet frem for en uddannelsesrettet indsats.
- **Opfølgning:** Der skal følges op på, om kommunerne bruger muligheden for at give unge med handicap en jobrettet indsats i praksis i de tilfælde, hvor det giver bedst mening.
- **Uddannelsesvoucher:** For at visitationen som jobparat ikke skal være et fravalg af uddannelse, skal kommunerne give en ung jobparat uden erhvervskompetencegivende uddannelse en uddannelsesvoucher, der indebærer en ret til forhøjet løntilskud, hvis den unge efter en vis tid i beskæftigelse indgår en uddannelsesaftale med en virksomhed. Det skal sikre, at de ikke fastholdes i ufaglært beskæftigelse, men kommer videre i uddannelse.

JOB KAN OFTE VÆRE DEN BEDSTE VEJ TIL AT TRÆFFE DET RETTE UDDANNELSESVALG

”Siden 1. januar 2022 har unge mellem 15-17 år med psykiske udfordringer som fx ADHD, ADD eller autisme, kunne gøre brug af en særlig udvidet beskæftigelsesindsats og evidensbaseret metode kaldet IPS.

Omkring 70 procent af de unge, vi indtil nu har haft igennem indsatsen, er videre på en uddannelse eller i beskæftigelse. Cirka en tredjedel af dem har brugt job som en trædesten til senere uddannelsesvalg.

Det kan fx være en ung, der allerede i grundskolen har haft et fritidsjob, der så senere bliver til en EGU. Eller en ung, der via en praktik i en virksomhed finder ud af, at det er en HF, der er den rigtige videre vej at gå.

Den erfaring får mig til at vurdere, at job ofte kan være den bedste vej for den uafklarede unge at komme videre fra grundskolen – og med tiden træffe det rette uddannelsesvalg. På den måde kan den unge nemlig få tid til at prøve sig selv og sine kompetencer af – og med baggrund i den praktiske erfaring fra jobbet få et bedre billede af, hvilken uddannelse det er relevant at tage.

Ifølge IPS-metoden kræver det som en selvfølge, at der skabes et godt match mellem den unge og arbejdspladsen. Og at arbejdspladsen er villig til at investere i den unge – specielt i starten. Det kræver også, at vi kan lave en meget håndholdt indsats, hvor fx den enkeltes støttebehov bliver afdækket og adresseret.

Endelig så har vi gode erfaringer med at kunne følge den unge i op til et år efter opstart af job eller uddannelse. Det giver mulighed for opfølgning og støtte, når der er behov for det.”

Annette Skovdal Lorentzen, IPS-UNG Konsulent, Hjørring Kommune

DEN FORBEREDENDE GRUNDUDDANNELSE (FGU)

Den forberedende grunduddannelse (FGU) har potentiale til at hjælpe mange flere unge med handicap videre i enten uddannelse eller beskæftigelse. 75 procent af de elever, der fuldfører en FGU, fortsætter i uddannelse eller arbejde, mens kun 20 procent, der afbryder deres FGU, fortsætter i uddannelse eller arbejde. FGU har altså en betydelig dokumenteret indflydelse på unges fremtidige retning i livet.¹⁴

Desværre er der i øjeblikket en række udfordringer, som står i vejen for, at uddannelsen kan leve op til sit potentiale til at hjælpe unge med handicap, heriblandt praksis for målgruppevurdering, manglende uddannelseskendskab samt ringe støttemuligheder og fleksibilitet.

I Det Centrale Handicapråd har vi en overordnet anbefaling, og herunder flere specifikke punkter til, hvordan udfordringerne kan løses, så flere unge med handicap kommer videre med enten uddannelse eller beskæftigelse via FGU.

4. STYRK DEN FORBEREDENDE GRUNDUDDANNELSE (FGU)

Den forberedende grunduddannelse (FGU) er for unge under 25 år, der af forskellige personlige, sociale eller faglige årsager ikke er gået den lige vej mod ungdomsuddannelse eller job og har brug for et samlet uddannelses tilbud efter grundskolen for at blive klar til en erhvervsuddannelse, gymnasial uddannelse eller beskæftigelse. Formålet med uddannelsen er at give eleven viden, kundskaber, færdigheder, afklaring og motivation til at gennemføre en ungdomsuddannelse eller opnå ufaglært beskæftigelse.¹⁵

Hvad er problemet?

Selvom mange unge med handicap kunne have glæde af uddannelsen, bliver for få unge med handicap visiteret til FGU. Ud af den samlede gruppe af unge i alderen 16-24 år, der var uden uddannelse og job per 31. august 2019 – hvoraf en stor del har et eller flere handicap – er kun 16 procent startet på FGU.¹⁶

På nuværende tidspunkt er det en vejleder i den kommunale ungeindsats (KUI), der vurderer, om en ung er i målgruppen for FGU, men ifølge ministeriets evalueringsrapport for FGU er vurderingerne en vanskelig opgave på grund af forskellige forventninger fra kommunen og FGU. Derudover har kommunerne ikke altid tilstrækkelig indsigt i de unges situation.

Problemet bliver forstærket af, at en del unge ikke kender til FGU, og eftersom FGU ikke er en ungdomsuddannelse, er den heller ikke en del af brobygningsprogrammet.¹⁷ Derudover mangler både UU- og KUI-vejledere viden om uddannelsen og dens muligheder. Blandt KUI-medarbejderne vurderer et flertal ifølge evalueringsrapporten, at der i høj grad eller nogen grad er behov for kompetenceudvikling blandt KUI-medarbejderne i forlængelse af indførelsen af FGU og KUI.

Et andet problem er, at de unge med handicap, der bliver optaget på FGU, ikke får tilstrækkelig specialpædagogisk støtte (SPS) og anden støtte.

Trods efterspørgsel på muligheden for at tildele individuelt tilrettelagt SPS til unge med eksempelvis psykiske funktionsnedsættelser, findes den mulighed ikke for FGU-elever i dag. På nuværende tidspunkt er det kun de FGU-elever, som er i virksomhedspraktik, der har mulighed for at få tildelt SPS. En del af udfordringen er, at man grundlæggende ikke har mulighed for at give den nødvendige støtte inden for de økonomiske rammer, der findes i dag.

Udover SPS er brug af nedsat tid en mulighed, der har potentiale til at hjælpe flere unge med handicap

igennem en uddannelse. Her peger evalueringsrapporten dog på, at kommunerne kun sjældent eller af og til bruger nedsat tid til elever på FGU – ofte kun i helt særlige tilfælde.

Et sidste problem for unge med handicap, som evalueringsrapporten gør opmærksom på, er, at en stor del af FGU-lærerne ikke føler sig klædt på til at understøtte elevgruppen med særlige behov og oplever, at deres tilbud i mindre grad eller slet ikke kan rumme eleverne.

Hvad er løsningen?

For ikke at tabe en stor del af unge med handicap mellem grundskole og videre uddannelse eller beskæftigelse er der behov for at styrke FGU på flere områder.

DET CENTRALE HANDICAPRÅD ANBEFALER HERUNDER:

- **Ny praksis for målgruppevurdering:** Den nuværende praksis for målgruppevurdering bør ændres, så de unge med handicap, som har et behov, i større omfang får mulighed for at blive optaget på FGU. Det kunne for eksempel overvejes, at det kunne gå fra at være et kommunalt visitationstilbud til at blive en ret for alle elever, der ikke har bestået folkeskolens obligatoriske afgangsprøver.
- **Øget kendskab og inklusion i brobygningsprogrammet:** Kendskabet til FGU og uddannelsens muligheder skal øges hos både relevante unge med handicap, lærere og vejledere, særligt hos KUI. I den forbindelse bør uddannelsen gøres til en del af brobygningsprogrammet.
- **Bedre mulighed for støtte:** Unge med både fysiske og psykiske handicap skal have mulighed for at få tildelt SPS og anden støtte på FGU, så det bliver sidestillet med andre uddannelser. I den forbindelse skal elevtaxameteret gennemses, så elevernes støttebehov ikke bliver en økonomisk barriere.
- **Bedre brug af fleksible forløb:** Muligheden for at tilrettelægge et fleksibelt uddannelsesforløb med nedsat tid skal i højere grad anvendes, når det er relevant. I den forbindelse skal det sikres, at økonomien hænger sammen for den enkelte elev.
- **Kortlægning af mulige barrierer:** KUI-vejlederes praksis for målgruppevurdering og kendskab til FGU skal undersøges med henblik på at kortlægge mulige barrierer for optag og tildeling af støtte til unge med handicap.
- **Opkvalificering af lærere:** Lærere på FGU skal løbende gennemgå kompetenceudvikling og opkvalificere sig med henblik på at understøtte elever med handicap og særlige behov bedst muligt.

”En af de ting, evaluerings- og følgeforskningsprogrammet for FGU har vist, er, at der er stor forskel på, i hvilken grad FGU prioriteres og understøttes i de forskellige kommuner, herunder hvor mange og hvilke unge der målgruppevurderes til FGU. Forskellene hænger bl.a. sammen med, hvor velfungerende samarbejdet mellem KUI og FGU er.

En styrkelse af KUI's praksis for målgruppevurdering vil derfor bl.a. indebære et øget fokus på dialog mellem KUI og FGU om, hvem man ser som den relevante målgruppe. Derudover er elevgruppen på FGU meget heterogen, og i sektoren er der en oplevelse af, at eleverne på nogle punkter er mere udfordrede end oprindelig forventet. Det skyldes bl.a. en stor andel af elever med psykiatriske diagnoser og kognitive funktionsnedsættelser. Lærerne efterspørger derfor bedre muligheder for at kunne støtte eleverne. Selvom intentionen var, at alle elevers forskelligartede forudsætninger skal kunne rummes på FGU gennem et inkluderende læringsmiljø, opleves der et behov for at kunne tilbyde specialpædagogisk støtte (SPS) til elever med psykiske funktionsnedsættelser, hvilket ikke er muligt med de nuværende regler.

Desuden er der en stor efterspørgsel efter opkvalificering af specialpædagogiske kompetencer blandt lærerne på FGU. En yderligere pointe er, at man i nogle kommuner vil kunne styrke elevernes fastholdelse og trivsel ved i højere grad at gøre brug af tiltag som nedsat tid til elever, der ikke er klar til at være fuld tid på FGU, og kontaktpersonordningen, hvor KUI kan yde støtte til elever, mens de går på FGU.

Endelig peger evalueringen på, at uddannelseslængden på FGU er et benspænd for at lykkes med flere elever. Et loft på to år kan i nogle tilfælde være for kort tid til at løfte elevgruppen tilstrækkeligt til, at de kan overgå til ordinær uddannelse eller job. Samtidig oplever man på FGU, at nogle kommuner er tilbageholdende med at bevilge den maksimale uddannelseslængde. Det kan betyde, at en lovende udvikling afbrydes, inden den unge er helt klar til at tage næste skridt videre fra FGU.”

Chefkonsulent Mia Uth Madsen, Danmarks Evalueringsinstitut

UNGDOMSUDDANNELSER

Ungdomsuddannelserne – lige fra erhvervsuddannelser til gymnasiale uddannelser – er for mange vigtige veje til enten videre uddannelse eller beskæftigelse.

Desværre viser tallene tydeligt, at langt færre unge med handicap får taget en ungdomsuddannelse end dem uden handicap. Blandt unge uden funktionsnedsættelse er 91 procent i gang med eller har gennemført en ungdomsuddannelse, mens det kun gælder for 77 procent af unge med en funktionsnedsættelse. For unge med udviklingsforstyrrelser er tallet blot 51 procent.¹⁸ Dertil kommer, at frafaldet på ungdomsuddannelserne generelt er højere blandt unge med handicap – ligesom de generelt kommer senere i gang med en ungdomsuddannelse sammenlignet med unge uden handicap.

Det Centrale Handicapråd formulerer her fem overordnede anbefalinger til, hvordan problemerne kan adresseres, så flere unge med handicap får færdiggjort en ungdomsuddannelse og kommer videre i enten uddannelse eller job.

5. STYRK INDSATS OG VIDEN HOS VEJLEDERE PÅ UDDANNELSESINSTITUTIONER OG KUI

Den Kommunale Ungeindsats (KUI) vejleder eleven i grundskolen om valg af uddannelse. Derfor er KUI det naturlige bindeled i overgangen mellem grundskole og ungdomsuddannelse, særligt for unge, som på en eller anden måde, for eksempel på grund af en funktionsnedsættelse, har brug for støtte til at komme videre i uddannelsessystemet. I den forbindelse kan elever med behov for støtte blive tildelt en kontaktperson i KUI. Det er KUI, der er ansvarlig for at videreformidle viden om den unges støttebehov til det uddannelsessted, den unge søger ind på.¹⁹

Det er uddannelsesinstitutionerne, der tilrettelægger indsatsen for at fastholde elever under 25 år i uddannelse i samarbejde med kommunalbestyrelsen og eventuelt Studievalg Danmark. Når en ung, der ikke har gennemført en ungdomsuddannelse, bliver optaget på, afbryder eller gennemfører et skoleforløb, skal uddannelsesinstitutionen underrette kommunalbestyrelsen. Uddannelsesinstitutionen skal også underrette, hvis den vurderer, at der er en overhængende risiko for, at den unge afbryder et uddannelsesforløb.²⁰

Hvad er problemet?

Som tidligere beskrevet er det et problem, at mange unge med handicap falder fra på ungdomsuddannelserne og ikke får den støtte, de skal have.

Det bliver understøttet af et eksempel i Rigsrevisionens beretning fra 2020 om indsatsen for at fastholde udsatte unge, heriblandt unge med handicap, i uddannelse. Her frafalder hele 85 procent ud af 8.000, der er påbegyndt en erhvervsuddannelse med et pålæg om at starte en konkret uddannelse,

deres uddannelse i perioden 2014-2019.

For den samlede gruppe af 26.900, der påbegynder en erhvervsuddannelse fra uddannelseshjælp, frafalder 66 procent uddannelsen.²¹

Derudover peger Rigsrevisionen i sin beretning på, at de unge ikke får den nødvendige støtte og vejledning, som de har krav på ifølge loven – hverken fra kommunen eller uddannelsesinstitutionen. Eksempelvis får 41 procent ikke tildelt det lovpligtige ud-

dannelsespålæg af kommunen ved første samtale.

Og selvom erhvervsskolerne har pligt til at vurdere behovet for vejledning og støtte hos alle unge, sker det ifølge Rigsrevisionens undersøgelse kun i 16 procent af sagerne. I knap halvdelen af disse sager er der bevilget støtte i form af mentorer, psykologhjælp, lektiehjælp eller lignende.

I den forbindelse har de ansvarlige ministerier, henholdsvis Børne- og Undervisningsministeriet og Beskæftigelsesministeriet, ikke handlet tilfredsstillende, vurderer Rigsrevisionen.

Et andet væsentligt problem er mangel på viden

om støttemuligheder. En hel del unge med handicap kender ikke til muligheden for vejledning om støtte og dispensation, og samtidig er der mangel på viden om målgruppen og dens behov hos både vejledere på uddannelsesinstitutionerne og KUI.

I den forbindelse kan processen også være en udfordring, og i mange tilfælde er der barrierer forbundet med at få den unges støttebehov afdækket og på plads inden uddannelsesstart. Nogle oplever desuden at skulle genansøge om støtte og hjælpemidler, som de har gjort brug af i grundskolen, hvilket er tungt og besværligt.

Hvad er løsningen?

For at forebygge, at unge med handicap falder fra på ungdomsuddannelserne og sikre, at de får den nødvendige støtte til at gennemføre, skal vi styrke indsatsen og viden hos både uddannelsesinstitutionerne og kommunen. Det skal sikre mere ro, stabilitet og kontinuitet for den unge i overgangen mellem uddannelser, og samtidig skal det hjælpe vejlederen, som får det fulde overblik og dermed har de bedste forudsætninger for at kunne rådgive og hjælpe bedst muligt.

HERUNDER ANBEFALER DET CENTRALE HANDICAPRÅD AT STYRKE INDSATSEN VIA:

- **Sikring af lovbestemt praksis:** Myndighederne skal i højere grad sikre, at både kommunerne og uddannelsesinstitutionerne lever op til deres ansvar jævnfør loven i forhold til at forebygge frafald og tilbyde støtte og vejledning til unge med handicap. Herunder skal samarbejdet og kommunikationen mellem kommunerne og uddannelsesinstitutionerne forbedres.
- **Én gennemgående kontaktperson:** Brugen af én gennemgående kontaktperson i overgangen til ungdomsuddannelser, som tildeles via KUI, skal styrkes. Muligheden for at fastholde kontaktpersonen hele vejen igennem ungdomsuddannelsen bør ligeledes undersøges.
- **Tilgængelig viden om handicap og støtte:** Alle relevante aktører, som vejleder de unge i forbindelse med ungdomsuddannelse – primært KUI- og vejledere på uddannelsesinstitutionerne – skal have den rette og relevante viden om de støttemuligheder, der findes til at hjælpe den unge med handicap.

6. STYRK MULIGHEDEN FOR HELHEDSORIENTE-RET STUDIEPLAN PÅ UNGDOMSUDDANNELSER

I maj 2021 indgik regeringen og et bredt flertal en politisk aftale om en samlet indsats for elever og studerende med funktionsnedsættelser på både ungdomsuddannelser og videregående uddannelser. I den forbindelse har Dansk Center For Undervisningsmiljø (DCUM) igangsat et forsøg med helhedsorienterede studieplaner på de videregående uddannelser og udviklet et planlægningsværktøj, som skal understøtte, at studerende med funktionsnedsættelser i højere grad oplever et sammenhængende uddannelsesforløb.

Den oprindelige tanke bag forsøget var, at der skulle være et system, hvor hver studerende med funktionsnedsættelse kunne blive oprettet, og hvor alle instanser og afdelinger – fra SPS-vejledere til SU-kontor til studieadministration – kunne notere vigtig information ind, så der blev skabt gennemsigtighed mellem afdelinger og instanser for på den måde at flytte ansvaret fra den studerende og ind i systemet.

Ifølge DCUM viser de foreløbige erfaringer dog, at forsøgsordningen med de helhedsorienterede studieplaner desværre ikke bliver brugt i særlig høj grad, primært på grund af udfordringer med GDPR, som gør det svært at dele relevante informationer om eleven, både internt mellem afdelinger og eksternt mellem institutioner.

Hvad er problemet?

Mange unge med handicap har slået sig på uddannelsessystemet og har gentagne gange forsøgt at påbegynde en ungdomsuddannelse, men er endt med at falde fra. Det problem har helhedsorienterede studieplaner potentiale til at hjælpe med at løse, men som det ser ud i dag, har unge med handicap ikke mulighed for at starte deres tid på en ungdomsuddannelse med at lave en helhedsorienteret studieplan. Derfor får den unge ikke de rette forudsætninger for at kunne gennemføre en uddannelse, og der bliver ikke skabt en god overgang fra grundskole til ungdomsuddannelse.

Der er altså både et behov for og potentiale i at indføre helhedsorienterede studieplaner på ungdomsuddannelserne, men erfaringerne fra forsøgsordningen på de videregående uddannelser viser, at der er behov for et øget fokus på implementering, så vi sikrer, at planerne bliver brugt.

Et andet problem er, at eleven typisk er på ungdomsuddannelserne i kortere tid end i grundskolen, hvor eleven ofte har de samme lærere i mange år. På ungdomsuddannelserne får lærerne og skolen derfor ikke samme indgående kendskab til eleven og kan ikke i samme grad identificere særlige behov og give den nødvendige støtte. Viden om støttebehov i grundskolen bliver heller ikke

nødvendigvis videreføret, når eleven starter på en ungdomsuddannelse, selvom det burde være tilfældet.

Som konsekvens er det ofte er den unge med handicap selv, der skal være ansvarlig for og sikre sig, at behov for støtte bliver imødekommet. I den forbindelse skal den unge også ofte igennem flere forskellige instanser og dokumentere, søge og gensøge om støtten, hvilket er en krævende administrativ proces. Det er ikke hensigtsmæssigt, da den unge således enten ikke i lige så høj grad kan koncentrere sig om sin uddannelse eller ender med ikke at få den rette støtte, fordi det er for ressourcekrævende.

En relateret pointe er, at det ofte kan tage tid at søge og blive godkendt til SPS, hjælpemidler og anden støtte. Det kan derfor blive en udfordring, at den unge er bagud fra start, hvis processen først bliver sat i gang ved uddannelsesstart, hvilket som regel vil være tilfældet.

Hvad er løsningen?

Med inspiration fra forsøget på de videregående uddannelser og de erfaringer, man har gjort sig her, bør man se på, hvordan man ved hjælp af muligheden for helhedsorienterede studieplaner på ungdomsuddannelserne kan give unge med handicap de bedste forudsætninger for at gennemføre en uddannelse.

DET CENTRALE HANDICAPRÅD ANBEFALER HERUNDER:

- **Mulighed for helhedsorienterede studieplaner:** Der skal indføres mulighed for at udarbejde helhedsorienterede studieplaner for unge med handicap på ungdomsuddannelserne, hvor det sikres, at eleven får den rette støtte. Planen skal give en samlet overblik over studiet, herunder hvilke hjælpemidler og støtte, der bliver behov for i løbet af hele uddannelsen. Den må ikke blive et digitalt skuffedokument, men skal anvendes aktivt og målrettet.
- **Øget fokus på implementering:** Det skal sikres, at de helhedsorienterede studieplaner kan implementeres hensigtsmæssigt i praksis. Unge med handicap skal i den forbindelse kunne give samtykke til, at deres informationer bliver delt mellem vejledere og andre relevante instanser inden for rammerne af GDPR-lovgivningen. På den måde får eleven også mulighed for at overdrage ansvaret for studieplanen til vejlederen.
- **Ansvar hos vejleder:** Ansvar for at igangsætte, udarbejde og følge op på de helhedsorienterede studieplaner bør samles og placeres hos vejlederne på uddannelsesinstitutionerne i stedet for den enkelte elev eller flere forskellige instanser. Planen skal udarbejdes i samarbejde med eleven.
- **Afklaring inden uddannelsesstart:** Afklaring af behov for støtte – herunder dispensation, hjælpemidler, nedsat eller forlænget tid samt økonomiske forhold – som danner udgangspunkt for den helhedsorienterede plan, skal allerede være færdig og godkendt inden uddannelsesstart.

Helhedsorienterede studieplaner er nøglen til tryghed og forudsigelighed

”Hverdagen på en ungdomsuddannelse er ofte ikke kontinuerlig og præsenterer ofte de unge for nye rammer, som – hvis ikke de foregribes – kan spænde ben for deres vej igennem uddannelsen.

Det kan lyde som en kliché, men det er desværre et faktum, at man som ung med handicap skal fungere som sagsbehandler i eget liv. Virkeligheden er, at man skal holde utrolig mange bolde i luften, mens man også skal håndtere sin funktionsnedsættelse. I den forbindelse kan besværlige processer, uoverskuelige ansøgninger og manglende informationer fejlagtigt resultere i, at man ikke tror, det er muligt at gennemføre sin drømmeuddannelse.

Derfor skal den unge hjælpes godt på vej, og her kan de helhedsorienterede studieplaner være en rigtig god mulighed – hvis de altså implementeres sådan, at det ikke bliver endnu en ekstra arbejdsbyrde. På den måde får man nemlig den nødvendige hjælp til at strikke de rigtige støtteordninger og hjælpemidler sammen over hele uddannelsen.

Det handler i bund og grund om tryghed og forudsigelighed, og det er helhedsorienterede studieplaner nøglen til.”

William Korte, formand for S sammenslutningen af Unge Med Handicap (SUMH)

7. STYRK FLEKSIBILITETEN PÅ UNGDOMSUDDANNELSERNE

Den brede politiske aftale om en samlet indsats for elever og studerende med funktionsnedsættelser, som blev indgået i maj 2021, har fokus på at øge fleksibiliteten på ungdomsuddannelserne, særligt erhvervsskolernes grundforløb.

Elever med funktionsnedsættelser på erhvervsuddannelserne har dermed fået mulighed for at forlænge grundforløb 2 med op til 50 procent i 2022 og 2023 i kraft af den såkaldte Team Danmark-model. Derudover er det blevet muligt at etablere særlige hold for elever med funktionsnedsættelse parallelt med den eksisterende mulighed på de gymnasiale uddannelser.²²

Hvad er problemet?

For mange unge med handicap er det på grund af funktionsnedsættelse svært eller umuligt at gennemføre en ungdomsuddannelse på normeret tid, og alt for mange falder fra. Mange har brug for ekstra fleksibilitet for at kunne gennemføre, hvor især nedsat tid og forlængelse af uddannelsen kan være altafgørende.

Som det ser ud i dag, er de reelle muligheder for at gøre brug af fleksible uddannelsesforløb, herunder nedsat og forlænget tid, dog begrænsede på både erhvervsuddannelser og gymnasiale ungdomsuddannelser. Særligt på erhvervsskolerne kan det være vanskeligt at finde en praktikplads, som er indstillet på at ansætte en lærling med særlige behov på nedsat tid. Lykkes det – trods udfordringerne – at indgå en aftale med praktikstedet om nedsat tid, kan det være svært for eleven at få privatøkonomien til at hænge sammen. Når elever går ned i tid, går de tilsvarende ned i løn.

Økonomien er ofte den største barriere i forhold til at sikre muligheden for fleksible og individuelt tilrettelagte uddannelsesforløb med nedsat og forlænget tid, da det kræver flere ressourcer for skoler og praktiksteder at have henholdsvis elever og lærlinge på særligt tilrettelagte forløb.

Hvad er løsningen?

For at gøre flere unge med handicap i stand til at gennemføre en ungdomsuddannelse, anbefaler vi at styrke fleksibiliteten, særligt muligheden for brug af nedsat tid og forlængelse af uddannelsen.

HERUNDER ANBEFALER DET CENTRALE HANDICAPRÅD:

- **Større fleksibilitet:** Unge med handicap skal i højere grad have mulighed for at få tilrettelagt fleksible uddannelsesforløb, der tager hensyn til den enkeltes særlige behov, både på erhvervsuddannelser og gymnasiale uddannelser. Der skal især være fokus på muligheden for både at gå ned i tid og forlænge uddannelsen. Det er vigtigt, at den unge kan gennemføre uddannelsen uden at gå på kompromis med indhold og kvalitet. Desuden skal det være realistisk at gennemføre en uddannelse af længere varighed, ligesom der skal være et arbejdsmarkedsperspektiv efter endt uddannelse. Det kan derfor overvejes at indføre et mindstekrav for antallet af ugentlige timer.
- **Statslig økonomisk kompensation:** I forbindelse med nedsat tid og forlængelse af uddannelsen bør det være muligt at få økonomisk kompensation for både elev, uddannelsesinstitution og praktikplads.
- **Alternative prøveformer:** Der skal fokus på muligheden for tilpasning til individuelle behov, herunder mulighed for at ændre prøveformer, så de passer til den enkelte, uden at niveauet forringes. På erhvervsuddannelserne bør prøverne tilrettelægges i samarbejde med de faglige udvalg på uddannelserne.
- **Erfaringsudveksling:** Uddannelsesinstitutionerne skal have mulighed for at dele viden og erfaringer med henblik på at få de fleksible uddannelsesforløb til at fungere i praksis.

8. STYRK DEN ØKONOMISKE TRYGHED PÅ UDDANNELSERNE

På erhvervsuddannelserne har unge med varig psykisk eller fysisk funktionsnedsættelse – for eksempel et medfødt handicap eller autisme – mulighed for at søge om at få et handicaptillæg ved siden af deres SU, hvis funktionsnedsættelsen forhindrer dem i at have et almindeligt studiejob. Man kan ikke få en forhåndsgodkendelse af, at man er berettiget til at få handicaptillæg, før man starter på uddannelsen.²³

Det er heller ikke muligt at søge om handicaptillæg på de gymnasiale ungdomsuddannelser.

Hvad er problemet?

Uden et handicaptillæg bliver mange unge med handicap begrænset i at have de samme muligheder som andre unge, blandt andet i forhold til at kunne flytte hjemmefra og leve et selvstændigt liv. Det er særligt væsentligt i forhold til gruppen af unge med handicap, da de ofte kommer lidt senere i gang med en ungdomsuddannelse sammenlignet med andre unge og således i højere grad er klar til at flytte hjemmefra.

Derfor er det et problem, at det i dag er typen af ungdomsuddannelse, der afgør, om unge med handicap kan få økonomisk støtte i form af handicaptillæg under deres uddannelse, og at alle unge dermed ikke har lige muligheder.

Det er desuden et administrativt problem, at tillægget ikke kan bevilges forud for uddannelsesstart, fordi er med til at skabe økonomisk utryghed for den unge.

Hvad er løsningen?

For at give alle unge med handicap lige muligheder for at gennemføre en ungdomsuddannelse og leve et selvstændigt liv, skal den økonomiske tryghed i form af handicaptillægget styrkes på ungdomsuddannelserne.

DET CENTRALE HANDICAPRÅD ANBEFALER DERFOR:

- **Omstrukturering af handicaptillæg i uddannelsessystemet:** Handicaptillægget til SU skal gennemgå en generel omstrukturering, så det understøtter mere hensigtsmæssige uddannelsesforløb. Det kan desuden overvejes, om det skal være muligt for personer over 18 år at få handicaptillæg på ungdomsuddannelser, hvor man ikke nu kan få tillægget. Samtidig skal det være muligt for studerende med handicap at sætte handicaptillægget på pause i perioder, hvor den studerende har overskud til at have studiejob eller lønnet praktik. Det giver unge med handicap mulighed for at opbygge relevant erhvervs erfaring, som styrker chancerne for beskæftigelse efter endt uddannelse.
- **Mulighed for forhåndsgodkendelse af bevilling:** Det skal være muligt at udarbejde en forhåndsgodkendelse inden uddannelsesstart, som giver unge med handicap sikkerhed for, at de er berettiget til handicaptillæg.

9. STYRK UDBUDET AF RELEVANTE UDDANNELSESTILBUD

I dag findes der flere muligheder for unge med handicap og særlige behov, som ønsker at tage en ungdomsuddannelse, men har svært ved at gennemføre på ordinære vilkår. Blandt tilbuddene er den særligt tilrettelagte ungdomsuddannelse (STU) for unge med særlige behov, ASF-klasser for elever med autismespektrumforstyrrelser, den treårige HF til unge, der har brug for ekstra tid og støtte, og Team Danmark-modellen målrettet unge med handicap på erhvervsuddannelsernes grundforløb 2.

STU bliver udbudt 252 forskellige steder og i alle regioner²⁴, mens der er oprettet 14 ASF-klasser med en kapacitet på 12 elever fordelt på de fem regioner.²⁵ Der findes ikke tal for den treårige HF og Team Danmark-modellen.

Hvad er problemet?

Selvom der findes flere gode uddannelses tilbud til unge med handicap, er det ikke nødvendigvis alle, der kan rummes i de nuværende tilbud. Det er et problem, hvis vi ikke sikrer os, at alle unge med handicap – hvad enten det er fysiske eller psykiske – så vidt muligt bliver tilgodeset i udvalget af uddannelser.

Det er også et problem, at den rette uddannelse ikke altid er tilgængelig, hvor den unge bor. I den forbindelse er det også problematisk,

hvis det er svært eller umuligt at pendle til og fra institutionen, hvilket særligt kan være en udfordring for unge med handicap, både fysisk og psykisk, for eksempel hvis man sidder i kørestol eller bliver overstimuleret af sanseindtryk fra mange mennesker.

Antallet af pladser på den enkelte uddannelsesinstitution er også et opmærksomhedspunkt, da den unge risikerer at blive afvist på den rette uddannelse i lokalområdet, hvis der ikke er tilstrækkelig kapacitet.

Hvad er løsningen?

For at skabe de bedste betingelser for, at alle unge med handicap gennemfører en ungdomsuddannelse, skal vi styrke muligheden for, at det altid er muligt at vælge den rette uddannelse.

DET CENTRALE HANDICAPRÅD ANBEFALER I DEN FORBINDELSE:

- **Relevante uddannelses tilbud af høj kvalitet:** Det skal sikres, at der eksisterer en bred vifte af gode og relevante uddannelses tilbud til unge med forskellige typer af handicap, for eksempel STU, ASF-klasser, treårig HF, Team Danmark-model og eventuelt flere, hvis der er behov for det. Det er dog vigtigt, at der er et tilstrækkeligt elevgrundlag i de enkelte klasser, og at kvaliteten kan opretholdes.
- **Bred geografisk tilgængelighed:** De forskellige uddannelser skal være bredt repræsenteret i alle fem regioner, så unge med handicap har mulighed for at tage den rette uddannelse. Uddannelserne skal ligge inden for en rimelig afstand med gode transportmuligheder. Alternativt skal der sikres tilstrækkelig kapacitet af kollegietilbud.
- **Tilstrækkelig kapacitet:** De enkelte uddannelser skal have pladser nok til at imødekomme efterspørgslen fra alle unge med handicap, som måtte have brug for tilbuddet.

10. STYRK OVERGANGEN FRA SÆRLIGT TILRETTELAGT UNGDOMSUDDANNELSE (STU)

Den særligt tilrettelagte ungdomsuddannelse (STU) er en treårig ungdomsuddannelse for unge med særlige behov, som ikke kan gennemføre en ordinær ungdomsuddannelse. Det kan for eksempel være unge med udviklingshæmning, svære bevægelseshandicap, autisme, ADHD og psykiske lidelser. Det er dog ikke bestemte typer af funktionsnedsættelser eller diagnoser, der er afgørende, om den unge er i målgruppen for STU, men alene, at den unge ikke har mulighed for at gennemføre en anden ungdomsuddannelse trods tilbud om SPS eller anden støtte. Antallet af elever på STU er ca. 5.700.²⁶

Et bredt flertal i Folketinget indgik i 2022 en aftale med henblik på forbedringer af STU. Med aftalen får den unge blandt andet ret til at vælge mellem flere tilbud og mulighed for at foreslå alternativer. Der bliver desuden oprettet en online STU-portal, der skal give overblik over alle tilbud på STU. Aftalen indebærer også, at der tidligere skal ses på overgangen til livet efter STU.²⁷ Da det endnu ikke er muligt at fastslå effekten af den nye aftale, er fokus her på overgangen fra STU og ikke på selve uddannelsen. Rådet holder dog øje med implementeringen.

Der er i dag begrænsede muligheder for overbygningsuddannelse til unge, som afslutter en STU.

Hvad er problemet?

Unge med handicap, der har gennemført en STU, ender alt for ofte i en blindgyde efter endt uddannelse, fordi der ikke er nok fokus på overgangen til enten videre uddannelse eller beskæftigelse. På landsplan er det således knap hver tredje elev, der fuldfører STU uden at gå videre til enten uddannelse, beskæftigelse eller aktiv forsørgelse.²⁸

På den måde opnår flere unge med handicap trods en gennemført STU ikke den tilknytning til arbejdsmarkedet og arbejdsidentitet, som er vigtig på både et personligt og samfundsmæssigt plan.

Det er desuden et problem, at der på nuværende tidspunkt er begrænsede muligheder for at tage en overbygning til STU, da overbygningen i en del tilfælde har potentiale til at skabe en tættere forbindelse til videre uddannelse og beskæftigelse.

Hvad er løsningen?

For at forhindre, at unge med handicap, der har afsluttet STU, strandede uden for uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet, skal overgangen fra STU styrkes.

I DEN FORBINDELSE ANBEFALER DET CENTRALE HANDICAPRÅD:

- **Erhvervsrettede uddannelsesmuligheder:** Selvom unge med handicap så vidt muligt bør tage en ordinær ungdomsuddannelse, skal der ses på kortere erhvervsrettede uddannelsesmuligheder for de unge, der efter STU ikke kan gennemføre en ordinær ungdomsuddannelse med SPS eller anden støtte. Det vil ofte være unge, der ved hjælp af fleksjob eller anden støttet beskæftigelse kan bidrage på et fagligt niveau, hvis uddannelsesforløbet tager hensyn til særlige behov. Det kunne for eksempel være Flexuddannelsen.
- **Tilpassede tilbud på ordinære uddannelser:** Unge, der har gennemført en STU, skal have mulighed for at få tilrettelagt fleksible og tilpassede forløb, der tager hensyn til særlig støttebehov, på de ordinære uddannelsesinstitutioner.
- **Synlige muligheder og viden:** Det skal gøres synligt for eleven, hvilke muligheder der er efter STU. I den forbindelse skal vejlederne på STU have adgang til den rette specialiserede viden.

11. STYRK MULIGHEDEN FOR AT TAGE HF-ENKELTFAG

Gymnasial uddannelse kan tilrettelægges som gymnasial enkeltfagsundervisning (HF-enkeltfag) og er målrettet voksne. Enkeltfagsundervisningen udbydes på VUC og HF-kurser, og der er deltagerbetaling for undervisningen. Optagelse på HF-enkeltfag kan tidligst finde sted 1 år efter afsluttet 9. eller 10. klasse, og institutionens leder afgør ud fra en vurdering af de faglige kvalifikationer og øvrige forudsætninger, om en ansøger kan optages. HF-enkeltfag kan følges af kursister, der i sit eget tempo ønsker at opnå studiekompetence ved at tage en fuld højere forberedelseseksamen ved at sammenstykke enkeltfag.²⁹

Styrelsen for Undervisning og Kvalitet oplyser dog, at der i øjeblikket er igangsat et forsøg, som undersøger behovet for varige lovændringer af hensyn til en bestemt kursistgruppe. Her har fire institutioner indtil sommer 2024 mulighed for at optage kursister til hf-enkeltfag, der er sårbare med diagnoser inden for eksempelvis autisme, angst og ADHD og er fyldt 18 år, men ikke lever op til optagelseskravet om at have været ude af grundskolen eller 10. klasse i mindst ét år. Børne- og Undervisningsministeriet afventer resultatet af det igangværende forsøg med henblik på en mulig justering af optagelseskravet.

Studieaktivitetskravet på 23 skemalagte timer om ugen for at kunne søge SU gælder også på HF-enkeltfag. Der er som udgangspunkt deltagerbetaling, men man kan søge om refusion, når man har gennemført en HF Fagpakke eller fået et HF-eksamensbevis. Ifølge Den Uvildige Konsulentordning på Handicapområdet (DUKH) har unge med handicap som hovedregel ikke ret til hverken uddannelseshjælp eller kontanthjælp, hvis de tager HF-enkeltfag.

Hvad er problemet?

Unge med handicap har ofte brug for mere fleksibilitet og længere tid til at tage en uddannelse sammenlignet med andre unge, og i den forbindelse har HF-enkeltfag potentiale til at give gruppen mulighed for at opnå studiekompetence i deres eget tempo.

Derfor er det et problem, at uddannelsen på nuværende tidspunkt udelukkende er målrettet voksne, og at unge dermed ikke har mulighed for at begynde direkte efter grundskolen.

På den måde risikerer man, at unge med handicap falder ud af systemet og får endnu sværere ved at komme i gang med en uddannelse igen.

Det er ligeledes et problem, at studieaktivitetskravet er højt, og at HF-enkeltfag ikke som udgangspunkt giver unge med handicap ret til uddannelseshjælp eller kontanthjælp, da det både giver en tidsmæssig og økonomisk barriere i forhold til at kunne tage den rette uddannelse.

Hvad er løsningen?

For at give unge med handicap flere og bedre forudsætninger for at opnå en studiekompetencegivende uddannelse, er det relevant at styrke muligheden for at tage HF-enkeltfag.

DET CENTRALE HANDICAPRÅD ANBEFALER HERUNDER:

- **Opstart direkte efter grundskolen:** Muligheden for at udvide målgruppen for HF-enkeltfag, og dermed målrette uddannelsen til både voksne og unge med henblik på at lade unge med handicap starte på HF-enkeltfag allerede efter 9. eller 10. klasse, skal undersøges.
- **Mulighed for økonomisk understøttelse:** Det bør sikres, at regler for økonomi hænger sammen for elever med handicap.
- **Dispensation for studieaktivitetskrav:** Det skal være muligt for unge med handicap at få dispensation for eller nedjusteret kravet til antallet af studieaktive timer.

Slutnoter

- 1 [VIVE: Mennesker med handicap - Hverdagsliv og levevilkår](#)
- 2 [Arbejderbevægelsens Erhvervsråd: Unge med diagnoser har svær start på uddannelseslivet](#)
- 3 [COWI: Samfundsøkonomiske gevinster ved højnet uddannelsesniveau hos personer med psykisk handicap](#)
- 4 [Elever der ikke aflægger alle obligatoriske 9.-klasseprøver](#)
- 5 [VIVE: Støtte, støttebehov og elevresultater](#)
- 6 [Børne- og Undervisningsministeriet: Beviser og beståkrav](#)
- 7 [UVM: Elever der ikk aflægger alle obligatoriske 9.klasseprøver](#)
- 8 [VIVE: Unge uden job og uddannelse](#)
- 9 [VIVE: Støtte, støttebehov og elevresultater](#)
- 10 [UVM: Elever der ikk aflægger alle obligatoriske 9.klasseprøver](#)
- 11 [Reformkommissionen: Nye Reformveje 2](#)
- 12 [VIVE: Støtte, støttebehov og elevresultater](#)
- 13 [Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering: Initiativ med jobrettet indsats for unge](#)
- 14 [Dansk arbejdsgiverforening: Elevernes vej gennem FGU](#)
- 15 [FGU.dk: Hvad er FGU](#)
- 16 [Børne- og undervisningsministeriet: Evaluerings- og følgeforskningsprogrammet for FGU](#)
- 17 [Retsinformation.dk: Brobygningsbekendtgørelsen](#)
- 18 [Uddannelsesresultater og -mønstre for børn og unge med funktionsnedsættelser](#)
- 19 [Børne- og Undervisningsministeriet: For dig i den kommunale ungeindsats](#)
- 20 [Retsinformation.dk: Bekendtgørelse af lov om kommunal indsats for unge under 25 år](#)
- 21 [Rigsrevisionen: Beretning om indsatsen for at fastholde udsatte unge i uddannelse](#)
- 22 [Børne og undervisningsministeriet: Ny aftale om indsats for elever og studerende med handicap](#)
- 23 [SU.dk: Handicaptillæg](#)
- 24 [STUguiden.dk: Uddannelsesguide til unge med særlige behov](#)
- 25 [Børne og Undervisningsministeriet: ASF-klasser](#)
- 26 [Børne og Undervisningsministeriet: Statistik om ungdomsuddannelse for unge med særlige behov \(STU\)](#)
- 27 [Børne og Undervisningsministeriet: Ny aftale giver unge med særlige behov flere rettigheder](#)
- 28 [Epinion for undervisningsministeriet: STU Benchmarkanalyse](#)
- 29 [Børne- og Undervisningsministeriet: Gymnasial enkeltfagsundervisning \(hf-enkeltfag\)](#)

DET CENTRALE HANDICAPRÅDS 11 ANBEFALINGER TIL AT STYRKE UDDANNELSESINDSATSEN

- 1. Styrk indsatsen for, at alle tager folkeskolens obligatoriske afgangsprøver**
- 2. Styrk praksisfagligheden og inddragelsen af erhvervslivet i grundskolen**
- 3. Styrk muligheden for job som trædesten i overgange til senere uddannelsesvalg**
- 4. Styrk den forberedende grunduddannelse (FGU)**
- 5. Styrk indsats og viden hos vejledere på uddannelsesinstitutioner og KUI**
- 6. Styrk muligheden for helhedsorienteret studieplan på ungdomsuddannelser**
- 7. Styrk fleksibiliteten på ungdomsuddannelserne**
- 8. Styrk den økonomiske tryghed på uddannelserne**
- 9. Styrk udbuddet af relevante uddannelsestilbud**
- 10. Styrk overgangen fra særligt tilrettelagt ungdomsuddannelse (STU)**
- 11. Styrk muligheden for at tage HF-enkeltfag**

Dette er en forkortet version af rådets anbefalinger.

Se anbefalingerne i fuld længde i udspillet.